
ŞEYH DİLO BELİNCÂN'IN *الشيخ دلو بلنجان* ŞECERESİNİN KISA
BİR ANALİZİ

Erkan YAR*
Erdoğan YALGIN**

Özet

Şeyh Dilo Belincân, tahminen X. yüzyılın sonunda ve XI. yüzyılın ilk yarısında yaşamış, Tâcû'l Arifin Es-Seyyid Ebu'l Vefâ'nın öğrencilerindedir. Onun adına düzenlenmiş elimizdeki bu belge, Şeyhi, İmaduddin Süleymâni tarafından ve seçkin şahitler huzurunda hazırlanmıştır. Verilen belgeyle Şeyh Dilo Belincân'dan, toplamda 43 Kürt cemaatini irşad etmesi istenmektedir. Şeyh'in gelip, Dersim'in (Tunceli) merkez Pilvank/Pilvenk (Dedeagaç) köyünde mekan kurmasıyla birlikte, cemaatler arasında faaliyet çalışmalarına başladığı anlaşılmaktadır. Lakin sözü edilen bu faaliyet çalışmalarını; Pilvank köyündeki, Kurmanç Pilvankan aşireti içinde onun adına, "Şıx Delil-i Berxécân Ocağı" tesis edilmiş olmasında anlamaktayız. Şeyh'e ait olan belge, şu an ocak mensuplarında olup, asırlarda beri itinayla saklanmışdır. Belge, bizden önce ilk defa 1997 yılında, bazı hocalar tarafından ikibuçuk sayfadan (eksik ve yanlış da olsa) ibaret, Türkçeye tercüme edilmiştir.

Topluluk üyeleri kutsadıkları banilerini, şeceredeki adıyla Şeyh Dilo Belincân olarak değil de, Şıx Delil-i(é) Berxécân (Şeyh Delil-i Berhicân) olarak yadederler. Zira Şeyh'in isimi, sözlü anlatımlarda bölgelere göre farklılıklar arz etmektedir. Şeyh'in ayak izlerinin bulunduğu bölgelerde, daha çok Şıx/ Şeyx Bircân, Bilécân, Belincân, Bilicân, Belinc, Bericân, Berücân vb. isimlerle anıldığına tesadüf edilmektedir. Arapça olan Şeyh sözcüğü, Kurmanci dilinde Şıx/ Şeyx olarak telaffuz edilmektedir. Alevi/Bektaşî geleneğinde her ocak evliyası için anlatılan, mutlaka bir öznel mit vardır. Şeyh Dilo Belincân'nın ardılları ise evliyalarını, şöyle bir mitsel anlatıyla günümüze kadar takdis ederek yaşatmışlardır. Şıx Dilo Belincan adı etrafında anlatılagelen birçok mitik aktarı bulunmaktadır. Fakat Onun bir kurulum miti vardır ki, bu anlatım yerel literatürde aynı zamanda onun adını da belirlemektedir. Ocak pirlere ve bağlarına göre şıxları, Dersim'de Pilvank köyüne yeni geldiğinde, bu bölgede otorite sahibi olan Hıristiyan Keşişle karşılaşır. Bölgeye yerleşmesine karşı çıkan keşişle, girdiği uzun tartışmalar akabinde, gelişen bir takım doğüstü olaylardan mütevellit, keşiş'in evi ve kilisesi yıkılır/ harap olur ve keşiş bölgeden uzak

* Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

** Araştırmacı Yazar

düşerken, şıx köye/bölgeye yerleşir. Derken, keşiş; Şıx'la arasını düzeltmek için, oğluyla birlikte şıx'a bir kuzu yollar. Kuzuyu kesip, misafirleriyle birlikte yedikten sonra şıx, kuzunun derisine konan/sarılan kemiklerinden kuzuyu, yeniden canlandırarak eski hayatına döndürür. Bu keramete tanık olan bölgedeki Kurmanç klanlar/cemaatler, ilk defa gördükleri bu zata Kurmanci/Kürtçe “Berx (kuzu) é (kaynaştırma eki) cân (ruh) veren” manasına gelen, yani ona; “Berx é can” adını verirler. Kurmanç aşiretleri onun yol ehli bir evliya olduğuna hükmederek, bu kerametini bir “kanıt, hüccet, burhan, belge” olarak görürler. Bu sebepten köylüler, gönül gözlerini açtığı için Berxécan'a, Delil künyesini veriler. Onun yaşlı ve bilgin olmasından ötürü, Şıx unvanını, ismine ekleyerek “Şıx Delil-i(é) Berxécan” adını hafızalarına ve gönüllerine nakşederler. Yani, “Kuzuyu canlandırarak kendisini kanıtlayan Şıx! Bölgede ışık nuru (Cerağ) yakan, uyandıran Delil! Diğer yandan belirtmeliyiz ki; Delil terimi, ayn-i cem'lerde/ civatlarda yakılan çıranın da adıdır. Sürek terminolojisinde buna; delil uyandırma/delil sırlama da denilmektedir.

Ocak mensupları bu yazılı belgeye, Kurmanci dilinde “Şecere yé Şıx Delil-i Berxécan”, adını vererek, onu takdis etmektedirler. Bu çalışma kapsamımız dahilinde; belgede bir bütün oluşturacak biçimde, birbirine bağlı bazı öğelerin, tarihsel verileriyle ele alınması, çağdaş/modern araştırmalarla karşılaştırılıp tahlil edilmesi hedeflenmiştir.

Şecerenin Özellikleri

Şecere, yekpare olarak üç metre uzunluğunda ve yaklaşık otuz santimetre genişliğinde bir parşömen deri 1 kağıda, Arapça yazılmıştır. Şecere, 110 asıl/orjinal satırlardan oluşmaktadır. Şecerenin, bir bütün olarak gerek edebi üslubu ve terminolojisi, büyük ihtimalle Suriye Arapçasıyla yazıldığı intibahı vermektedir. Bilindiği üzere Arapça bir isim olan şecer; Ağaç demektir. Şecere ise; Tek bir ağaca denilmektedir. Bir ailenin kökünü gösteren cetvel/çizelge, soy kütüğü anlamlarını içinde ihtiva etmektedir. Aslında, Şıx Dilo Belincâ'nın ardıllarına bıraktığı belgenin içerisinde onun soy ve tarikat ağacına yer verildiği gibi, ayrıca onun, Kürt aşiretlerinin vekillğine getirildiği ve bu Kürt cemaatlerin irşadı için bir tür dailik çalışmaları yapması istenmektedir. Bu sebepten dolayı belgenin, o dönemdeki Kürt aşiretlerinin de bir tarihsel şeceresi olduğu düşünülmelidir.

¹ Şecerenin yazıldığı *Parşömen*'in etimolojisi; Yunanca “Pergamini, Pergamos Bergama”, Arapça “Per-gamun”, Batı dillerinde İngilizce “Parchment”, Almanca “Pergament”, Türkçede buna, “Akderi” de denilmektedir. Ayrıca Asuri ve Ermenilerin yazılı belgelerinde sıkca kullandıkları ve “Magagat” adını vedikleri deri kağıtlar, işte bu Pargament/Parşömen deri kağıtdan oluşmaktadır.

Şıx Dılo Belincân² adına yazılan bu belge, şecereden daha çok aslında bir "ıclas" belgesidir. Arapça bir tanım olan ıclas; "oturtma, tahta çıkartma" (Özön, 1989: 354) anlamına gelmektedir. İclas kavramı, aynı zamanda Arapçadaki İcazet; " izin, diploma, olur deme" (Özön, 1989: 354) fiiliyle eşdeğerdedir. Öte yandan Farsçadaki İcazetname; "Medresede okuyanlarla, yazı öğrenenlere verilen öğrenim belgesi, izin kağıdı" (Özön, 1989: 354) anlamına gelmektedir. Bunlara ek olarak; Ahmet Eflaki'nin (ö. 1360), Ariflerin Menkıbelerinde adı geçen ıclas töreni; "Oturtma töreni, şeyhleri posta oturtmak için yapılan tören" (Eflaki, 1986/1: 406) olarak karşılık bulmaktadır.

Belgenin içerigine bakıldığında, en son tahlilde şunu diyebiliriz: Sözü edilen vesikanın bir ıclas töreni sırasında dile getirilenlerin kâğıda yazılışıyla kayda geçirilmesi andaki bir gerçeğe tanıklık edilmesine işaretir. Modern dilde, daha geniş manada bu vesikayı, bir "görevlendirme, ahitname/sözleşme, atama, diploma" benzeri kavramlarla da anmak

² Bir bütün olarak Şıx'ın **Dılo Belincân** adı, Kürtçe onomastigi ve topografisinde sıklıkla göze çarpan isimlerdir. Örneğin **Dıl**; *Hewremani dilinde* "zil", *Gorani dilinde* "dhil", *Kurmanci dilinde* "**dıl/ dil**" dir. İsmi Türkçede *Yürek/ kalp, gönül, sevdâ/ aşk, sevdakar deli* ve benzeri manaları bulunmaktadır. İki ayrı isimden oluşan **Belincan** adının kökü olan **Belé/ i**, Kurmanci ve Farsça dilinde bir "*Onaylama*" fiilidir. Yani, "Evet, hay hay! Pekala! seve seve!" anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca Bel, Bil, Bal ve benzeri adların antik çağlarda, Mezopotamya'da varolan bazı tanrıça isimlerini anımsatmaktadır. İsmi tamlaması olan **Can** eki; Yine Farsça ve Kurmanci dillerinde, aynı morfolojik anlamlar içermektedir. Buna göre *Cân: Ruh, Nefes, Yaşam/ hayat, Aziz, Değerli, Efendi, Sevgili* anlamlarına gelmektedir. Sonuç itibarıyla Dılo Belincan "**Dıl u Belé (i) can**" *Kalpten/ yüreктen, gönülden canını ortaya koyan, seve seve canından vazgeçen Şıx! Gönülüne göre davranan Şıx!*" benzeri morfolojik anlamları içermektedir. Şıx'ın ebediyete intikal ettiği bölge hakkında birçok veri bulunmaktadır. Bunlar içinde, akla en yakın olanı, Gaziantep (Dılok) in Oğuzeli ilçesine bağlı, Suriye sınırına 10 km. uzaklıkta olan ve yine kendi adıyla anılan Şeyh Bilécân (Arslanlı) köyüdür. Şeyh bu bölgede, halk arasında; "*Çoban Bilécân, Şıx Bilécân, Şıx Biléc Hazretleri, Şeyh Bircan*" gibi isimlerle tanınmaktadır. Şıx Bilécân köyünde, onun *türbesi ve Şeyh Bilécân Camii* bulunmaktadır. Yine yakın zamana kadar, türbesinin yanında onun adıyla anılan *bir dut ağacı* bulunmaktaydı. Ayrıca eskiden Gaziantep'in merkez Şahin Bey semtinde *Şeyh Bircan türbesinin* olduğu ve şimdilerde ise *Şeyh Bircan camii*sinin bulunduğu bilinmektedir. 9 Şubat 2013 tarihinde alan araştırması yapmak için bu köyde bizatihi bulunduğumuzu, belirtmek isteriz. Şıx Dılo Belincan/Şıx Delil-é Berxécân Ocağı hakkında daha geniş bilgi için ayrıca Bkz. Erdoğan Yalgın, "*Şıx Dılo Belincan/ Aşiré Pilvankan u Ocaxé Şıx Delil Berxécân, "Alevi Ocakları ve Örgütlenmeleri, Haz. Erdal gezik ve Mesut Özcan, Kalan yay. Ank. (2013: 421-493)*

mümkündür. Şıx Delil-i Berxécan ocağının kadim geleneğinde, toplumsal hafızaya yerleşen “şecere” kavramını, biz de çalışmamızda aynen kullanmayı uygun gördüğümüzü yeri gelmişken burada belirtmeliyiz.

Şecerede Adı Geçen Tarihsel Yetkililer/ Şahsiyetler: *Alaeddin Keykubat, Çengiz Han ve Keykavus Hân*

Mevcut şecerenin başlangıç bölümünde Sultan Alaeddin'in (Keykubat 1220-1237) 17 satırlık bir onay notu bulunmaktadır. Keykubat'ın burada düştüğü notunda, şecerenin; “şeyhler şeyhi Dilo Belincân'a ait olduğu” nu belirtir. Yine aynı bölümde Keykubat; *Çengiz Han (1207-1227)'in işaretini gördüğünü*, Çengiz Han'dan da önce, selefi olan abisi *İzzettin Keykavus Han (1211-1220)'ın da bu şecereye izin verdiğini* yazmaktadır. Keykubat tarafından verilen bu ipuçları açıkça göstermektedir ki; Sultan Alaeddin Keykubat'ın elinde, Şeyh Dilo Belincân adına düzenlenmiş belgeler bulunmaktadır. Lakin asıl/*orginal* belgenin iki ayrı/*tefrik* bölümden/nüshadan müteşekkil olup, Keykubat'ın bunları görüp inceledikten sonra, tek bir kağıda istinsah (müstensih/el yazısıyla kopyalayan/yenileyen) ederek birleştirdiği anlaşılmaktadır. Bu bilgiyi; yekpare olan mevcut şeceredeki iki ayrı sonuç bölümünden ve bu bölümlerin altında yazılı olan iki ayrı tarih bulunmasından, elde etmekteyiz.

O halde; alanda elde ettiğimiz verilerle birlikte, olayın tafsilatı şu mecrada gelişmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Şeyh'in adına düzenlenmiş bu belgeleri Keykubat'a, onun ardılları (Şıx Delil-i Berxécan Ocağı Piranları) tarafından sunulmuştur. Keykubat, kendisine sunulan belgeleri görüp, okumuştur. Sonrasında yeni bir rulo kağıdın baş tarafına, kendi özel notunu düşerek, mevcut belgelerdeki bilgileri de aşağıya peş peşe aktarmıştır. Şeyh'in adına düzenlenmiş eski belgeleri alıp, yerine tanzim ettiği bu yeni şecereyi onaylayarak, ardıllarına/sahiplerine geri vermiştir. Şecerenin başlangıç bölümündeki Keykubat'ın taktim notunun üzerinde, toplamda altı adet kırmızı ıslak mühür bulunmaktadır. Mühürler tam olarak okunmamakla birlikte, azda olsa okunan bir mühründe, “*Muhammed'in mevlası*” yazılıdır. En baştaki ilk mührün, Keykubat'a ait olduğu kuvvetle muhtemeldir. Diğer 5 mührün, Osmanlı padişahlarına ait olduğu varsayılabilir! Öte yandan bu hesaba göre asıl belgelerde bulunan ilk iki onay mührün sahipleri, Keykubat'ın verdiği malumatla böylece anlaşılmaktadır. Söz konusu asıl belgede adları geçen yetkili şahsiyetlerin (*Moğol/Çengiz Han ve Selçuklu/Keykavus Han 1210-1237*) ya da temsilcilerinin

çeşitli iktidar mücadeleleri vesilesiyle, otokton/yerli Kürt aşiretlerin olduğu bu geniş bölgelerde buldukları, tarih sayfalarında bilinmektedir. Kesin bir şey var ki; Keykubat'tan önce asıl belgeleri, adı geçen bu her iki şahsiyet görmüş ve onaylamıştır.

Şecerenin Yazıldığı Tarihi ve Yazılış Sebebi

Şecerenin içeriğinde var olan iki ayrı sonuç bölümlerindeki tarihler dışında, -der kenara sonradan eklenmiş bir tarih daha bulunmaktadır. Bu noktada, dikkat çeken bir husus söz konusudur. Şöyle ki; yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi iki ayrı/tefrik bölümün/nüshanın peş peşe birleştirildiği aralıkta, şecerenin 76. satırından sonra, yani birinci faslın bitiş ve ikinci faslın başlangıcı arasında, sağ tarafta yukarıdan aşağıya ve bir kavis çizilerek sola doğru (-der-kenar/kenar yazısı) bir tarih notu düşülmüştür. Bu satırda okuyabildiğimiz kadarıyla “Zencul kadim, kadim şeyh h. 408/m. 1017” tarihi yer almaktadır. (Bkz. 18. Resim)

Aynı tarih, şecerenin 1997 deki çevirisinde “En son şeyh 408 h. Senededir” diye doğru olarak tercüme edilmiştir. Ocak pirleri, tarihin yazılı olduğu bu kısacık satırın, *aslında ilk asil şecerede, Şıx'ın el yazısıyla aynı yerde yazılı olduğunu, fakat Keykubat'ın katiplerinin bunu yenilenmiş mevcut şecereye aktarmadıklarını, daha sonra ocak pirlерinin aynı yere, bu bilgi notunu düşüklerini, atalarından edindikleri ortak sözlü bilgilerle günümüze/bize aktarmaktadırlar.* Bu bilginin, doğruya yakın bir veri olabileceği düşünülebilir. Zira h. 408/1017-18 tarihi, benzeri diğer şecereelerde, Tacü'l Arifin Es-Seyyid Ebu'l Vefa'nın hakka yürüdüğü tarih olarak görülmektedir. Bu konuya, daha sonra ayrıca değinilecektir.

Şecere kağıdının bazı yerleri kırışık olduğundan, satırlarının net olarak okunamadığını bu noktada tekrar belirtmeliyiz. Şeceredeki birinci şecerenin/bölümün yazıldığı tarihin yazısı, şecere kağıdının ilgili yerindeki kırışıklıktan ötürü, harfleri net bir şekilde okunmamakla birlikte, okuyabildiklerimiz ise bizi, değişik tarih sonuçlarına götürmektedir. (Bkz. 18. Resim, 4. Satırın sağ tarafı)

Örneğin 1997 yılında ilk defa şecereyi Türkçeye tercüme eden adları bilinmeyen hocaların, ilgili satır için vardıkları sonuçta; “Meşahihe verilen bu izin, hicretin 48. senesinde perşembe günü yazdı” denilmektedir. Buna göre h. 48 tarihi, miladi 668/669 yapmaktadır. O halde Şeyh'in, bu tarihte yaşamadığı ve dolayısıyla bu sonucun doğruyu yansıtmadığı anlaşılmaktadır.

Tahmin sınırlarımızı da zorlayarak bizim, bu tarih satırını okumalarımız sonucunda, ancak olası şu rakamsal veriler üzerinde durulabilir! Yani bu satır *h. 184, miladi 801 olarak okunabilir!* Yine *h. 340, miladi 952 olarak okunabilir!* Ayrıca *h. 840, miladi 1437 olarak da okunabilir!* Bu üç ayrı tarih içinde, kesin olmamakla birlikte, mantığa en yakın olanı *h. 340, miladi 952*'dir. Bu hesaba göre; Şeyh Dilo Belincân, 40'lı yaşlarında şeyhlik mertebesine yükselip hırka giydiği düşünüldüğünde, onun doğumu, 910'lara kadar gitmektedir. O halde, şecerenin ikinci nüshasının yazıldığı kesin tarihi olan *h. 400, miladi 1010 yılı, h. 340, miladi 952*'le pek de uyum içinde olmamaktadır! Hem bu hesaba göre, şeyh'in adına yazılan son belgenin, 100 yaşındayken yazıldığı, ilk yazılan nüshayla ikinci yazılan nüshanın arasında, 58 yıllık bir zaman diliminin oldukça orantısız olabileceği düşündürücüdür. Fakat mevcut tarihler içinde üzerinde durulması gereken tek sonuçsal tarihin bu olduğu görülmelidir.

Her hâlükârda birinci nüsha için tahminen verdiğimiz bu tarihlerin, net bir şekilde okunmamasından ötürü, kesin bir sonuca gitmenin zorluğu anlaşılmalıdır. Bize göre bu her iki ayrı nüsha/bölüm, aynı yılın içinde peş peşe yazılmış ya da kuvvetle muhtemelen birinci nüsha, yine 1010 yılının öncesindeki bir tarihte kaleme alınmıştır. Lakin her iki bölümün içindeki bilgiler, birbirini tamamlar mahiyette olup, metnin tümü komple ele alındığında, akıcı üslubundan dolayı bir bütünsellik taşıdığı görülmektedir. Bizim kanaatimize göre; birinci nüshayla Şeyh Dilo Belincân'a, (-birazdan gösterileceği gibi) üç ayrı köy/bölge verilmiş ve dolaylı olarak bu bölgeleri gezip alanda aşiretler nezdinde bir etüt çalışması yapmıştır. Daha sonra sahada edindiği bilgilerle okuluna/dergahına geri dönüp, ikinci belgeyle aşiretlere vekil olarak yollanmak için, Şeyhinden yetki almıştır. Öte yandan şecerenin son kapanış bölümündeki not ve içinde taşıdığı son tarih, aynen şöyle akmaktadır:

"Bu yetkiyi; hazreti Tâcu'l-Ârifin (Allah onun sırrını mübarek kılsın), veli, büyük şeyh İmaduddin Süleymani'ye, o da; Şeyh Dilo Belincân'a vermiştir. (...) Selam Muhammed'e ve onun yakınlarına olsun. Mahi nehar (burası anlaşılmalıdır!) ayının 4. gününde sene h.400 (m. 1009/10) yılı." diye, son tarih düşülmüştür. Bu tarih; 1997 yılında *"Çarşamba günü yazıldı. h. 400 senesinde yazıldı."* ibaresiyle doğu çevrildiği görülmektedir. Yine sonuç bölümünde şecereyi yazanın adı, unvanı ve kimin katibi olduğu, açıkça belirtilmektedir. Yeri gelmişken bu ilgili bölümü aynen aktaralım:

“Bu harfleri yazan katip fakir, hakir fakirlerin ve miskinlerin ayaklarının toprağı, seyidimiz ve şeyhimiz Ariflerin sultanı, varanların varacağı yer, takva sahiplerinin imamı Sultan'ul Tacü'l Arifin, (kadesau.) gönderilmişlerin (dua cümlesi! okunamadı) insanları hakka götüren/yönlendiren, Sultanul Tacü'l Arifin (kadesel..? iki kelime okunamadı!). (Selman) Tacuddin el Vefani. Selam ve salat onun üzerine okunsun. Allah onun çalışmalarını başarıya ulaştırsın.“ (Bkz. 25. 26 Resimler) Burada çok net bir biçimde görülmektedir ki Şeyh Dilo Belincân, Ebu'l-Vafâ'nın okulunda okumuş, eğitimini tamamladıktan sonra ona verilen belge, h. 400/1010 yılında Ebu'l-Vefâ'nın özel katibi tarafından yazılmıştır.

Şu ana kadar, incelediğimiz mevcut şecereler arasında ilk defa, böylesine eski bir tarih ihtiva eden belgeyle karşılaştığımızı belirtmek isteriz. Lakin Anadolu Selçukluların, Malazgirt'ten askeri girişleri 1071 yılını gösterdiği bilinirken, 1010 yılında kaleme alınan bu belgede, adı cemâeti'l-ekrâd'i olarak geçen Kürt cemaatlerin, Dersim merkezli Kürt coğrafyasının otokton/yerlileri olduğu bununla rahatlıkla anlaşılmaktadır.

Şeceredeki bir diğer husus; okuduğu dergah/okul tarafından Şıx Dilo Belincân'a huzurda hırka giydirilip, dailik ünvanıyla Kürt aşiretlerinin vekilligine yollandığı için ona, bazı köylerin özellikle bir nevi vakfedilerek, verildiğini anlamaktayız. Konu ile alakalı bölüm, şecerede aynen şöyle işlenmiştir: “... Ona şu beldeler/ memleketler verilmiştir. Keysun köyü (Bu köy 20 fedandır), Nehfnur köyü (Bu köy 5 fedandır) ve Ezkunik köyü (Bu köy 20 fedandır). Ayrıca zikredilen bu köylerin, Hurmüz Ebvan mülkü olduğuna işaret edilmiştir. Buna göre adı geçen köylerden Keysun, bugünkü Adıyaman'ın Besni ilçesine bağlı Keysun beldesidir. Nehfnur hakkında, bunca araştırmalarımız sonucunda henüz bir malumat edinemediğimizi üzümlere belirtmek isteriz. Bu köyün, günümüzdeki modern adına henüz ulaşamamakla birlikte, Pilvank köyünün önceki adının Nehfnur olabileceğinden kuşku duymaktayız. Lakin Nehfnur ve özellikle Keysun adının, Asuri/Suryani kökenli olabileceğini düşünmekteyiz! Ezgunik adıyla anılan köy, günümüzdeki modern adıyla Ağzunik olup, birçok bölgede bu isimle karşılaşılmaktadır. Zira Dersim'de, Hozat ilçesindeki Akpınar ve Pertek ilçesinin Dere (Hormkeğ/Rumkeğ) nahiyesine bağlı Kayabağ köyü olmak üzere, birbirine yakın iki ayrı yerleşke bulunmaktadır. Dere nahiyesine bağlı Ağzunik köyü, 1800'lerin sonundan beri, Pilvankan aşiretinin bir merkezidir. Feddan: Arapçada bir yüzölçümü birimidir. Yani “bir çiftlik yer“ demektir. Örneğin bu

tabir, XVI. yüzyıllarda daha çok, Suriye Arapçasında halen kullanılmaktadır.

Yine adı geçen bu memleketlerin bulunduğu geniş coğrafyada, pre-historik (tarih öncesi) antik çağlarda Hurri/Mitanni³ kökenli topluluklar yaşamaktaydılar. Daha sonraki asırlarda Zerdüşt (m.ö. 628-551) felsefesinin “iyilik tanrısı melegi” olan *Ahura Mazda*’sı, *Hürmüz*’e inananlarının yayılım coğrafyasına işaret ettiği düşünülebilir. Yine şecerenin yazıldığı tarihle yakın bir zaman dilimine işaret etmesi bakımından, Aleviligin bir önderi olan Babek Hurremilerin (795/798-838) yaşadıkları coğrafi bölgeleri işaret edebileceği de akıllara gelmektedir. Şeceredeki “*Hürmüz mülkü*” tanımıyla, öyle anlaşılmaktadır ki; bir bakıma X. XI. yüzyılda bölgede halen hatırı sayılır Zerdüştî/Kürt topluluklarına bir vurgu yapılmaktadır.

Lakin XVI. yüzyılda, Çemişgezek sancağında köy halkları tasnif edilirken; “*cema’at-ı Müslümanan, Cema’at-ı Gebrân, Cema’at-ı Yahudiyân vs.*” (Ünal, 1999: 55) cemaatlerinden sözedilmektedir. Buradaki *Gebrân/Gebr* adı, *ateşe tapan mecusi* manasına gelmektedir. *Zındık* küfrünün bir diğer karşılığı olan *Gevur* tanımının, yine *Gev(b)*’den türetildiği sanılmaktadır. Ayrıca bölgede, bu topluluk içinde sivrilen Mazgirt merkezli Kurmanc Dewrêş *Gewr/Gebr* ocağının olduğu bilinmektedir. Buna ilaveten Dersim merkezli *Gewran/Gebran* aşiretinin günümüzdeki varlığı gözönünde tutulduğunda, şecerede adları zikredilen aşiretlerin yerleşkelerinin çoğunlukla Dersim ve yakın çevresinde konumlanmaları vs. tarihsel kodlarda bu bölgenin, ayidiyet bakımından *ateşe tapan Maği-Mecusi, Zerdüştî, Batını*⁴ toplulukların vatanı (*Hürüm/ Hürmüz mülkü*) olduğuna bir işaret teşkil ettiği kuvvetle muhtemeldir.

³ Hurri/Mitanniler’in (M.Ö.3000/1400-1700) Zağroslardan çıkıp, Kuzey ve Orta Mezopotamya’da, Urfa merkezli devletleştikleri bilinmektedir. Hurrilerin, var olan Neolitik çağın tradisyonları ve anaerik toplumsal inanç yapıları, zaman içinde evrilerek, önce *Mazda* inancına ve dolayısıyla Zerdüştlüğe dönüşmüştür. Alevi/Bektaşî geleneğinin temel öğelerinin aynı kaynaktan etkilendiği, günümüzde dahi tartışılmaktadır.

⁴ Sunni erkin karşısındaki bu felsefik akımların en belirgin ortak ismi, *Batın/Batına, Batınilik, Batıniye* idi. Arapça olan *Batını*; Batı dillerinde *heterodoks* olarak da bilinmektedir. *Batını/ezoterik* felsefe inancı, resmi din/İslami felsefesi *ortodoksiye* anlayışına karşıt geliştirilen aykırı ve apayrı bir dinsel anlayış ekolüdür. Bu ismi onlara, elbette karşıtları vermişlerdir. Yine karşıtlarına göre bunun manası kısaca şuydu: *Batını* hareketler, *Kur’an’ın herkesin anladığı dış/zahiri*

Şecerenin yazılış sebebi ve böylesi bir coğrafya'ya, Şeyh Dilo Belincân'ın eğitilerek neden gönderildiğinin temel sorusu, daha çok iki ayrı farklı cevabı kendi içerisinde ihtiva etmektedir. Bunlardan birisi; *konjonktürle olarak şecerenin içeriği, yazıldığı dönem, Şeyh Dilo Belincân'ın okuduğu okul, büyük Şeyhi olan Ariflerin Tacı, Sultan Seyyid Ebu'l Vefa-i Kurdi hazretleri, Kürt cemaatleri ve benzeri tarihsel nesnel öğelerin günümüzdeki literatür verileri gösterilebilir. Bir diğer temel faktör ise; günümüzde yaşanan Batını Alevi/Bektaşî inancı açısından konuyu ele aldığımızda, bütün bunların arka planındaki olguyu, takiiye⁵ amaçlı, Batını inanç ekolleri nazaryesinde telakki etmemiz de mümkündür.*

Velakin, şecerede açık ifadeleriyle kendisini gösteren İslami kavramlar ışığında, o ana kadar, bölgede Müslüman olmayan ya da tam anlamıyla İslamiyet'i kavrayamayan Kürt cemaatlerinin irşat edilerek Müslümanlaştırılması hedeflenmiş olduğu, sonucuna varabiliriz.

Zahiri manada bakıldığında bu belgeyle hedeflenen maksat "Kürt cemaatlerinin Müslümanlaştırılması" söz konusudur. Az da olsa bu konu üzerinde durmaya çalışacağız. Bu tür belgelerde kısmen olduğu gibi, şecerede de İslami/Ehl-i Sünnet kavramları kullanılmıştır. Dönemi göz önünde bulundurduğumuzda bunların bir bakıma normal karşılanması yerindedir. Lakin günümüz Alevi/Bektaşî teolojisinde sünni inancın

şekliyle değil de, iç/batını anlamıyla yorumlanması gerektiğini savunmaktadırlar. Onlara göre görünen evrende ve insanda iki ayrı unsur/cihet vardır. Herşeyin görünen şekli; **Zahiri** olup, bu dışı ilişkindir. Bir de görünmeyen yönü vardır: o da **Bâtını** olup, herkes tarafından kolayca bilinmeyen, bir gizemli sırlı yanı bulunmaktadır. Ayrıca kutsal kitapların Tanrı'nın değil, peygamberlerinin sözleri olduğuna inanan ve başta Kur'an olmak üzere, kitaplarda sözü edilen ayetsel açıklamalara inanmayan toplulukların genel adı Batına/Batınilik'ti. Oysa Batınilik, 7. yy la birlikte, İslam coğrafyasında çıkan bütün akımları, tasavvufi manada derinden etkilemiştir. Bu vesileyle Batıniler, faaliyette olduğu bölgelerde İslam içi bölünmeleri daha da hızlandırıp, kendi taraftarlarının yaşam alanını genişletmeyi hedeflemekteydiler. Bu bağlamda Alevi/Bektaşîliğin, bir Batını yaratması olduğuna dair değişik veriler, bazı kronikler tarafından dile getirilmektedir. Coğrafyamızda bunların en başında, Abdülkakiy Gölpinarlı (1900-1982) gelmektedir. Kaynak olması babaında Bkz. Gölpinarlı, *Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler*, İnkilap Kitabevi, İst. (1997: 115-161)

⁵ Takkiye, kişilerin/toplulukların özellikle dinsel manada, gerçek inançlarına ilişkin düşüncelerini söylemeyi gizli tutma durumudur. Yani kendisine zıt olan bir çevrede, kendisini ve inancını sakınmak, gözlemek demektir. Tarihte, Emevi ve Abbasi karşıtı tüm Batını ekoller, bu yolu kullanmak zorunda bırakılmışlardır. Batını Dailerin/Réberlerin, içinde buldukları dinsel koşullara rahatlıkla ayak uydurmuş ve sonuçta, kaleyi içten fethederek, kazanan kendileri ve düşünceleri olmuştur.

öngördüğü *beş vakit namazın* yeri hiç olmadığı, tarihsel açıdan bir gerçekliktir. Dönemin halifeleriyle çatışan, Ebu'l-Vefâ gibi bir yol önderinin okulunda okuyup ve onun Şeyh'i tarafından yazılan bir görevlendirme belgesinde cemaatlerden *beş vakit namazın kılınmasının* istemi, burada çelişkili gibi durmaktadır. Bu zaman diliminde, Dersim ve çevresinde özellikle dağlık alanlarda yaşayan şecerde adları geçen Kürt aşiretlerinin daha henüz Müslümanlığı dahi, tartışmalıdır. Bu sebepten ötürü Şeyh Dılo Belincân'dan, adı geçen bu Kürt cemaatlerine “*gece ve gündüz, beş vakit namazı zamanında kaldırması*“nın istenmesi, oldukça düşündürücüdür! Söz konusu bu tanımı/istemi, Şıx Delil-i Berxécan ocağının pirleri ve kanaat önderleri kabul etmemektedirler. Büyüklerinden edindikleri sözel bilgiler ışığında, topluluk üyeleri kısaca şu hususlara dikkat çekmektedirler: “*Şıx'larından istenen bu Sünni davranış biçimi, asıl şecerde yoktu. Bu cümleyi, Sultan Alaeddin buraya eklemiştir. Aksi halde, Şıx Delil-i Berxécan adında bir evliyanın, Dersim'de tutunamayacağını ve bölgedeki Réya Heqi itikadında⁶ onun adına böyle bir ocağın tesis edilemeyeceğini, zira ocak pirlерinin ve taliplerinin, tarihin hiç bir evresinde; -değil gece gündüz beş vakit, bir vakit namazı dahi bilmediklerini*“ ivedilikle aktarmaktadırlar. Belirtmeliyiz ki, Ehl-i Sünnet cemaatleri (Sünni) beş vakit namazda

⁶ Genel itibariyle Alevi/ Bektaşî diye tanımladığımız bu innaç yapısı içerisinde, en yakın tarihiyle 1980 lere kadar otantik literatürün yaşatıldığı Dersim'de, Kurmanci konuşan Kürt aşiretleri kendi inançlarını; “Ra/Ré/Réya Heqi itikadı olarak tanımlarlardı. Bununla; Hakkın/Tanrının yolu inancı ve Doğruluğun/ doğruların yolu inancı” manalarına gelebilecek benzeri batını felsefik tanımlarla ifade temekteydiler. Aynı topluluk üyeleri kendilerini; “Ewladé Ré/yolun oğlu ve Ewladé Heq/hakkın çocukları” olarak tanımlarlar. İran ve Irak'taki aynı ekolün Kürt zümreleri kendilerini; Ehl-i Haq, Yarésan, Kakai vb. tanımlarla adlandırır. Dersim Réya Heqi itikadında Ré, Raa, Riya, Réya, Rah benzeri sözcükler, Kurmanci ve Farsça lügatına, daha çok eski Pehlevce'den geçmiş ve en yalın haliyle Yol/Güneş anlamına gelmektedir. Buna göre örneğin Râh; “Yol, kez, defa, kere, kural kanun, adet, yol yordam, din, nağme (müzik), yöntem, usul, izin...” (Kanan, 2010: 751) fiillerinde kullanılır. Yine bu sözcüklerde mecazi kavramları betimleyen, Pehlevce kaynaklı bir çok sözcükler üretilmiştir. Örneğin, Râz; giz, gizem, sır. Râd; Cömert, himmet sahibi. Bağışlayıcı... Râs; Yol, Râst; Sağ, doğru, düz, dik, dürüst, sağlam.” Kavramlarla karşılık bulur. Bir diğer veri, Antik çağlarda Güneş tanrısının adı olan Ra; Dersim'de Ra/ Ro olarak, yine yol/ güneş/ ruh/can/ yüz/ cemal anlamında kullanılmaktadır. Sonuç itibariyle bu kavramsal verilerin felsefik açılımları, günümüzdeki Batını-Kızılbaş Alevi/Bektaşî doktrininin temel taşlarını oluşturduğu anlaşılmaktadır.

(salât/dua) hem fikirken, örneğin başlangıcından beri Şii ekoller güneşsel zamanla birlikte, günde üç vakit namza/salât kılmaktadırlar. Buna karşın, şecerede kuvvetli tonda zikredilen bazı suffi/tasavvufi tanımlar da yer almaktadır. Örneğin Dersim ocakları sistematik yapısı içinde yol kavramı, oldukça temel bir unsurdur. Şecerede yol'a vurgu yapılmaktadır. “*Bu yol da, Hz. Muhammed'den gelmektedir. (...) Bu değerli bir yoldur!*” tabiri yer almaktadır. Yine şecerede Şeyh Dilo Belincân'ı “*kardeşler ve müritler için vekil kılmıştır*” ibaresi bulunmaktadır. En son olarak; şecerede, kadın ve erkek birlikte anılmış, Şeyh'in eğitimine/himayesine eşit şartlarla verilerek; “*O Müslüman erkek ve kadınlara, (...) mümin erkek ve kadınlara nasihat etmektedir*” denilmiştir. Bir bakıma bütün bunlar; günümüzdeki Kızılbaş (Ser u Sor) Alevi/Bektaşî terminolojisiyle telakki edilebilen referanslar olması bakımından önem arz etmektedir.

İşin esasında, Şeyh Dilo Belincân bağlarının anlattıklarını doğru kabul etmekle birlikte, asıl şecerede dahi *gece ve gündüz, beş vakit namazı zamanında kıldırması* tabirinin XI. yüzyılda yer almasının, günümüzde doğal karşılanması gerektiği kanısındayız. Çünkü benzeri birçok şecerede, bu türden İslami kavramlarla serpiştirilmiş, imanın ve İslam'ın şartlarının yazıldığını okumaktayız. Bütün bunların işaret ettiği tek sonuçsal noktanın takkiye olabileceği düşüncesi kuvvetle muhtemel gibi durmaktadır. Kronolojik sıralamasıyla örneğin MS. VII. Yüzyıldan itibaren (İslamiyet) Ehl-i Sünnet (*Sunnilik*); Emevi, Abbasi, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı hakim sınıflarının bir nevi otoriter ideolojisiydi. Bunun karşısında kılıç zoruyla, elbette Emevi ve Abbasiler döneminde gelişen Ehl-i Sünnet hegemonyası altına girmek istemeyen ve kendi kadim inançlarını sürdürmeyi devam etmek isteyen topluluklar bulunmaktaydı. Bunlar, bilinen başlangıç tarihiyle M.Ö. VI. yüzyıldan itibaren Magi/Mecusi, Zerdüştî, Manici, Mazdekci, Babeki Hurremi, Karmati, İhvan-ul Safa ile birlikte ve bunlara paralel olarak daha sonraları Zeydiye, İsmailiye benzeri felsefi cereyandaki akımlar gelmekteydi. Özellikle XI. yüzyılda, Mutezile/Batını ekollerin⁷

⁷ Tarihte farklı isimler altında örgütlenen ve hatta bazı bölgelerde devletleşen bir çok Batını akımlar bulunmaktaydı. Söz konusu Batını felsefesi ve taraftarları hakkında yazılan bazı temel kaynaklar şunlardır: Selçuklu Devleti'nin veziri, Nizam-ül Mülk (1018-1092)'ün *Siyasetname*'si , XI. yy da Farsça yazılmış toplamda 50 bölümde oluşmaktadır. Bu eser; 1982 yılında Mehmet Altay Koymen tarafından (*Siyasetname*, Ankara Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları) yayınlanmıştır. Fakat müellifin'in çevirdiği bu eserin önsözünde,

takiyye/*kitmân* yolunu kullanarak Emevi/Abbasi iktidarlarına karşı ezoterik/gizemli örgütlenmeler ve alanlara göre cemaatler arasında, faaliyette bulunan dailer yetiştirildiği tarih zaııtlarında kayıtlıdır.

Şecerede Şeyh Dılo Belincân'ın Soy Silsilesi

Şecerenin başlangıcında Keykubat'ın giriş/takdim notundan sonra, asıl şecerenin, birinci belgenin giriş bölümü Şıx Dılo Belincân'ın soy ağacıyla başlamıştır. Şecere çevirisinde de görüleceği üzere bu fasıl, aynen şöyledir: “Zahid (inançlı) abid (ibadet ehli), vera (dünyadan el çeken) sahibi şeyhler şeyhi Abdullah İbn Belinc'dir. O, Muhammed oğlu, Said oğlu, Menzv oğlu, İshak oğlu, Salih oğlu, Vird oğlu, Muîn oğlu, Musa oğlu, Sulahat oğlu, Kunuz oğlu, Muil oğlu, Ahmed oğlu, Mend oğlu, İshak oğlu, İbrahim Aleyhisselam oğludur. Bu şerefli nispet, zahit şeyh Dılo/Dılo/Delû Belincân'ın nispetidir. O, bu hırka ve makası, şeyh zahit, abid, vera sahibi şeyhler şeyhi meşayih İmadüdin Süleymâni'den giymiştir.”

Belincân'ın şeceresinde verilen soy ağacının, gerçeği yansıtıp-yansıtmadığı elbette tam olarak bilinmemektedir. Bize göre bu soy ağacında “Belincân, babası Abdullah, dedesi Belinc, büyük dedesi Muhammed ve büyük dedesinin babası Said, daha da zorlayarak Menzve“ ye kadar olan bölüm daha çok gerçeğe uygun olarak görülmelidir. Diğerleri, dönemin literatürüne göre bu türden yazımlarda geleneksel olarak uygulanan sıradan yol bildiriminden öte, bir şey değildir. En son kertede duran Harranlı

sayfa 15 de Koymen: “(...) Biz sadece din tarihçilerini ilgilendiren 44, 46, 47 ve 48. Fasılları şimdilik yayınlamıyoruz!” diye belirtmiştir. Bu durumu Nejat Birdoğan; (Bilim ve Ütopya dergisinin, 1996 yılındaki; Sayı: 26; Sayfa:12-14 de “Batınilik ve Hasan Sabah”) adlı makalesinde dile getirerek, adı geçen çeviri eserde yer almayan, Siyasetname/Nasihatnamenin eksik olan sayfalarını çevirerek vermektedir. Burada Batınilerin kimler olduğu ve amaçlarının neler olduğu detaylarıyla yazılmaktadır. Ehl-i Sünnet çizgisindeki yönetim erklerinden, bunlara karşı uyanık olunması istenmektedir. Bir başka eser, Gazâli (1058- 1111) ye aittir. Gazâli, Batıniler üzerine iki ayrı eser neşretmiştir. Bunlardan birisi “El Kıstas'ül Müstakim ve Fedâih-ul-Bâtıniyye” adlı eseridir. 1954 yılında Ahmet Ateş tarafından “Gazzalî'nin Bâtınilerin Belini Kıran Delilleri” adıyla Türkçeye çevrilmiş ve Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Mecbuasında, C.III, S.1-2, Ankara) yayınlanmıştır. Yine Gazâli'nin bir diğer eseri; 1993 yılında Avni İlhan tarafından “Batıniligin İcyüzü” (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları Ankara) yayınlanmıştır. Bir bakıma Abbasi halifelerine hoş gözükme isteyen Gazâli, tıpkı takipçisi olduğu Nizam'ül Mülk prototipinde, Batıniler karşıtı bir seyir izlemektedir. Bunların dışında şu Ansiklopediye de bakılabılır (Çağatay, N- Çubukçu İ. A, (1985) “İslam Mezhepleri Tarihi, Batıni maddesi“ Ankara Üniversitesi yayınları, Ankara)

Azer/Ateşoğlu İbrahim/Avraham peygamber (M.Ö.2000?) ise işin mihenk taşı olup, onunla sadece yolun süreğine işaret edilmektedir.

Şecerede Satır Aralarına, Sonradan Eklenen Yazılı Bölümler

Şecerenin baş tarafına, Sultan Alaeddin'in 17 satırlık düştüğü bir paragraflık notun, 15 ve 16. satırının arasına sonradan yazılan/eklenen bir dua cümlesi bulunmaktadır. Bu satırda “*Ebu Bekir Sıddık, Ömer Faruk, Osman Zinnureyn ve Ali'nin ailesine*” diye yazılmıştır. (Bkz. 3. Resim, 4. Satır) Oysa çıplak bir gözle de görüldüğü gibi Keykubat'ın orjinal notunda, bu cümle yer almamaktadır. Bunun yerine sadece “...Onun söz ve fiili doğrudur. Allah, Ali Mürteza, muhacir ve ensardan razı olsun. Salat ve selam Muhammed'in ailesine ve ashabına (arkadaşlarının) olsun“ duası bulunmaktadır. Kuvvetle muhtemelen bu cümlelerin, sonradan her hangi bir Osmanlı padişahı ya da yetkilisi tarafından, buraya yazıldığı anlaşılmaktadır.

İkinci ekleme, ocak pirllerinden olan Şeyh Veli oğlu Şeyh Veli⁸ tarafından, şecerenin 20. ve 21. satır arasındaki aralığa/boşluğa yapılmıştır. (Bkz. 5. Resim, 4. ve 5. satır arası) Yazının birinci satır kırmızı ve diğer iki satır, açık mavi kalem ile yazılmıştır. Bu üç satırlık bölümde, Şeyh Veli'nin soy silsilesi/ağacı yer almaktadır. Yerel kaynakların verdiği bilgiye göre; Şeyh Veli, h. 1286/1869-70 tarihinde, Bağdat Kazımiye'deki, İmam Musa-i Kazım'ın Merkadı'nda (Uyku yeri yattığı yer/türbesi) bulunmuş ve oraya götürdüğü asıl şecereyi, kendi adına, ailesi için ayrı bir şecere tanzim ettirmiştir.

Üçüncü bir ekleme daha yapılmıştır. Bu fasıl, 25. ve 26 satır arasına, toplamda iki buçuk satırlık ince ve siyah tonlu, düzgün bir kaleminden çıktığı anlaşılan eklemedir. (Bkz. 7. Resim, 1. ve 2. satır arası) Buradaki ekleme, Tacü'l Arifin Es-Seyyid Ebu'l-Vefâ'nın soy şeceresini içermektedir. Ocak Pirleri bu bölümün; eski/asıl şecerede aynen yer aldığını, fakat bu bölümü, Sultan Alaeddin'in, yenilediği mevcut şecereye geçirmedini, bu yazıyla Evliyalarının soy silsilesi, Ebu'l-Vefâ (925-1017) kanalıyla (698-740),

⁸ Yerel literatürde Mele/Molla Veli (hakka yürüyüşü: 1893) olarak tanınan ocak Piri, asıl şecereye kendi soyağacını ekleyip, 1869/70 yılında kendisi için yeni bir şecere tesis etmiştir. Bu yeni şecere, ocak Pirleri ve bağluları arasında “Kürçük şecere, Maraş şeceresi, Molla Veli şeceresi “ adlarıyla da anılmaktadır. Şeyh Veli'nin çocukları, ailesi 1890 lı yıllarında Dersim'den, Maraş Ağcaşar'a göç etmişlerdir. Adı geçen bu şecere, asıl şecerenin aynısı olarak, yekpare halinde 3 metre uzunluğunda ve 30 santimetre genişliğinde, başlangıç bölümü ve kenarları işlemeli olup, kopyaları elimizde mevcuttur.

üzerinden Zeynelabidin (654-713) ve dolayısıyla İmam Hüseyin'e (626-680) bağlandığını belirtmektedirler. Ocak pirlерinin, kendi büyüklerinden aktardıkları bu sözlü bilginin doğruluğu, asıl şecerenin içinde adına sıkça vurgu yapılan ve şecerenin sonuç bölümünde onun katibi tarafından kaleme alındığı belirtilen Tacü'l-Arifin Es-Seyyid Ebu'l-Vefâ ile Şeyh Dılo Belincân'la ya da onun hocası Şeyh İmaduddin Süleymâni ile sıkı bir ilişkisinin olduğu zaten anlaşılmaktadır.

Dördüncü bir ekleme cemaatler bölümünde göze çarpmaktadır. En son olan 42. cemaat; Cemaat'i Delikan'dır. Bu cemaatin adı, 93. ve 94. satırın arasına daha sonra eklenmiştir. (Bkz. 22. Resmin 4. 5.satırı arasına) Ocağın bazı Pirlерine göre; *“Cemaati Delikan” adının şecereye sonradan ekleme olmadığını ve asıl olduğunu belirtmektedirler.* Bazı Pirlere göre de; *asıl şecereden yeni kağıda kopya edilirken katipler tarafından unutulduğundan, ocak pirlерinin bu yeni şecereye, Delikan adını tekrar yazdıklarını* anlatmaktadırlar. Bu bilginin doğruluğuna kanıt olarak Elazığ'ın Karakoçan ilçesine bağlı şimdiki adıyla Üçbudak, eski adıyla Delikan köyünü⁹ göstermektedirler.

⁹ Delikan köyünde; Cemal Abdal ocağının banisi olan Şeyh Cemal Abdal/Avdel'in kabiri mekanı ve dergahı bulunmaktadır. Aynı köyde, Şıx Delil-i Berxécan Ağacı ve bu ağacın altında akan Şıx Delil-i Berxécan Çeşmesi bağlıları tarafından, mitsel anlatımlarla takdis edilmektedir. Dahası 1600 lü yıllarda, Cemal Avdel ocağının pirlерinden olan Şeyh Mahmud adına düzenlenen bir şecerede, Şeyh Cemal'in, Şeyh Dılo Belincân'ın soyundan geldiği görülmektedir. Her iki ocağın bağlıları ve pirlерinin geleneksel orijinlerinde, Şeyh Dılo Belincân ile Şeyh Cemal Avdel'in kardeş, amcaoğlu, yol/ okul arkadaşı gibi, benzeri soy ilintisi kurulmaktadır. Oysa bu ilişkinin soy yoluyla olmasada, yol ilişkisiyle açıklanabilirliği aklen daha uygundur. Yani bütün sözlü veriler ve Cemal Abdal ocağının şeceresi ışığında olaya bakıldığında; Delikan aşireti içinde Şeyh Cemal'in, Şeyh Dılo Belincân'ın bir ardılı/halefi olması kuvvetle muhtemel dahinindedir. Bütün bunlardan sonra, Delikan köyünde ve çevre köylerde Şıx Delili Berxécan için anlatılan mitik aktarımlara bakıldığında, Delikan adının şecerenin başlangıcından beri yazılı olduğuna hükmetmek mümkündür. Konuyla alakalı olarak adı anılan Delikan köyünde, bizatihi alan araştırması yaptığımızı, yeri gelmişken ayrıca belirtmek isteriz. Cemal Abdal Ocağıyla ilgili olarak, daha detaylı bilgi edinmek için ayrıca Bkz. Erdoğan Yalgin, (2013) “Cemal Abdal Ocağı/Ocaxé Cemal Avdel” Alevi Ocakları ve Örgütlenmeleri, Haz. Erdal Gezik ve Mesut Özcan, Kalan yay. Ank. (2013: 177-234)

Şeyh Dilo Belincân'ın Okuduğu Okul ve Tacü'l-Arifin Es-Seyyid Ebu'l-Vefa-i Kurdi

Birbirini takip eden ilgili bazı yazılı kaynaklarda, Ebu'l-Vefâ'nın kimliği hakkında birçok veri bulunmaktadır. Fakat kaynaklarımızın tümünde onun; Kurdi nisbesiyle, *bir Kürt olduğu* bilgisi hep yer almaktadır. Gerçek adı Muhammed olan Ebu'l-Vefâ'nın *Anası (-bazı kaynaklarda; Fatıma, Ümmü Gülsüm ve Meymune adları zikredilmektedir.) aslen Nergiz/ Nergizan (-diğer adı Gewan) aşiretinden bir Kürt, babasının Irak Araplarından Muhammed Arızı (-Arızı bir Kürt aşiretidir) olduğu ve onun Kürtler içinde yaşadığı, bundan dolayı örneğin Ebu'l-Vefâ'nın Arapçadan çok, mükemmel bir Kürtçe konuştuğu* belirtilmektedir. Öyle ki, onun nasihatlerini dinleyen Arap ulemalar, Kürtçe aksanlı Arapcasını, alay konusu bile etmişlerdir. Bundandır ki, yazım literatüründe ona Ebu'l Vefa-i Kurdi adıyla da hitapedilmiştir. Bağdat Kalmina (-XVI. yy Osmanlı arşivlerinde, Bağdat'ta bir mahalledir) semtindeki dergahında eğitim gören öğrencileri arasında yoğunlukla batını inançlı Kürt gençlerinin bulunduğu, adına yazılan menakıbnamesinden de anlaşılmaktadır.

Daha evel şecereye bir üçüncü eklemenin yapıldığından bahis açmıştık. Bu bölümde; Tacü'l Arifin Es-Seyyid Ebu'l Vefa'dan övgüyle sözedilmekte ve onun soy şeceresi verilmektedir. Buradaki bilgilere göre Ebu'l Vefa'nın 7. kuşaktan soyu, Emeviler tarafından işkence edilerek katledilen Zeyd'e (681-740) ve babası Zeynelabidin'e (655-713) ve en son İmam Hüseyin'den (626-680), İmam Ali'ye (599-656) bağlanmaktadır. Adına yazılan menakıbnamesinde ise, 6. Kuşakta Zeyd'e bağlanmaktadır. (Gümüsoğlu, 2006: 34) Diğer yandan Şeyh Dilo Belincân'ın şeceresi dışında Ebu'l Vefa için, benzer soy bildirimleri birçok Réya Heqi ocak şecerelerinde ve sözlü anlatımlarda bulunmaktadır. Örneğin başta Malatya'daki *Mineyik/ Zeynel Abidin/ Ebu'l-Vefâ ocağının* şeceresinde olmak üzere, *Axucan, Cemal Abdal/ Avdel, Pirbad, Battal Gazi, Üryan Xızır, Dede Kargın* ve benzeri ocakların ilgili yazılı belge ve şecerelerinde, adı edilen bu Evliyaların soy ya da yol silsileleri farklı isimlerle de olsa hep Ebu'l Vefa'yı işaret etmektedir.

Bir diğer mevzuu, adları zikredilen bu Réya Heqi itikatına mensup ocak/ocakzadelerinin (-Ocak evladı, ateş/nur evladı, oğlu) ellerinde bulunan şecerelerde, Tacü'l-Arifin Seyyid Ebu'l-Vefa'nın doğum ve hakka yürüdüğü tarihle ilgili yer alan bölümlerdir. Bu şecerelerde, onun hakka yürüdüğü tarih h. 408/ m. 1017/18, doğumu ise m. 925'dir. Bunların içerisindeki en önemlisi Şıx Dilo Belincân'a 1010 yılında verilen yetkinin,

bizzat “Sultanul Tacu’l-Arifin Ebu’l-Vefa’in tarafından/ huzurunda verildiği” şeceresinin sonuç bölümünde çok net bir biçimde yazılmıştır. İlgili tanım; “Bu yetkiyi, hazreti Tâcu’l-Ârifin (Allah onun sırrını mübarek kılsın), veli, büyük Şeyh İmaduddin Süleymani’ye, o da; Şeyh Dilo Belincân’a vermiştir” diye yazılmaktadır. Bunlarla birlikte şecereyi yazan katibin, Ebu’l-Vefa’nın katibi olduğu notu, yukarıda da belirttiği üzere ayrıca şecerenin sonunda bulunmaktadır. Yukarıdaki ocaklara ait şecerelerin tarikat silsilesi, Ebu’l-Vefai Kurdi üzerinden Zeyid’e bağlanmaktadır. Mineyik/Zeynelabidin ocağının pirllerinden olan Avukat Muharrem Naci Orhon (1927-2010) 1988’de elindeki bütün belgeleri, ilgili mahkemeler kanalıyla teşçil ettirmiştir. Bilahare ilgili bilirkişi raporlarıyla birlikte hukuken, Ebu’l-Vefa-i Kurdi’nin hakka yürüdüğü tarihi (h.408/1017-18, d.925) olduğu, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilgili mahkemelerince de resmen kabul edilmiştir. Bu konuda şecerelerin tercüme ve bilirkişi onayıyla birlikte, mahkeme kararlarının asıl belgeleri, Kureşanlı Seyyid Kekil (d.1936) tarafından yayınlanmıştır. (Seyyid Kekil, 177- 208) Konuya dair, diğer analiz örnekleri için ayrıca bakılması gereken önemli kaynaklardan bazıları şunlardır. (Birdoğan, 1992: 105-133 ve 205-265; Birdoğan 1990: 103-110; Aksüt, 2006 :135-150)¹⁰

Öte yandan bazı yazılı kaynaklar; Bağdat’ın, Kusan bölgesinde dünyaya gelen Ebul Vefa’nın doğumunu hicri 417/1026 ve hakka yürüdüğü tarihi de h. 501/1107 ya da 1101 yılları bandına yerleştirirler. Bu kaynaklardan en eski olanı, Sihâbüddîn Ebü’l-Hüdâ Ahmed b. Abdülmun’im es-Sebrisi el-Vâsıtî tarafından, 1371-76 yılında kaleme alınan “Tezkiretü’l-Muktedîn Âsar Uli’s-Safâ ve Tabsıratu’l-Muktedîn bi-Tarîki Tâcu’l-Ârifin Ebü’l-Vefâ” adlı Arapça

¹⁰ Bu menakıbnemeyi standart bir kaynak olarak ele alan bazı yazılı neşriyatlar şunlardır: Ayşegül Özkul ((2008)“Tacu’l-Arifin Ebü’l Vefa’nın Menakıbı, İnceleme ve Metin“ yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, ve diğer yayınlardan bir kaçını için bkz. Evliyalara Ansiklopedisi, C. 11, İstanbul: Türkiye Gazetesi, 1993, s. 374; İslam Alimleri Ansiklopedisi, C. 7, İstanbul: Türkiye Gazetesi, s. 312; İslam Ansiklopedisi, A. Yaşar Ocak,“Ebü’l Vefa el-Bağdadi..“ C. 10, T. Diyanet Vakfı. 1994: 347-348, İst; Eyüp Sabri, “Mir’atü’l-Haremeyn“ C. 3, İstanbul: Bahriye Matbaası, İstanbul, 1306, s. 134; Ahmet Eflaki, 1987, c.2. 22,23), Çeviren. T. Yazıcı “Ariflerin Menkıbeleri, 2. cild). Ayrıca Bkz.(Alya Krupp Studien zum Menaqybneme des Abu l-Wafa Tağ Al- Arifin Teil I Das historische Leben des Abu L-Wafa Tağ al- Arifin, 1976 München.

menakıbnamesidir.¹¹ Bu eserin ilk tercümesini, Osmanlı tarih yazarı Aşıkpaşaoğlu (1400- 1484) nun damadı olan, 20 yaşlarındaki Seyyid Vilayet (1451-1522) yapmıştır.

1371-76 yılında es-Sebrîsî el-Vâsîti' nin kaleme aldığı bu menakıbname, Ebu'l Vefa ile ilgili oluşturulan diğer bütün yazılı neşriyatların temel kaynağını oluşturmaktadır. Menakıbnamesinde Ebu'l Vefa (1026-1107), bu periyotta, Abbasi halifeleri olan Kaim-Biemrillâh (ö. 467/1075), Müstazhir-Billâh (ö.512/1118), Muktedî-Biemrillâh (ö.487/1094) döneminde yaşamıştır. Menakıbnamesine göre Bağdat'ın, Kalmina bölgesinde bir okul, medrese, dergah açıp yüzlerce batını öğrenci yetiştirmiş, başta bir Seyyid olduğu hasebiyle, *kadın erkekli bir arada, şarap içip, cem-i civat bağlayıp, semah döndüğü* için halifelerle sürekli çatışmıştır. Oysa böylesi birinin Abbasi halifeleri tarafından hoş karşılanmadığı gibi, onun okul açıp, legal düzlemde öğrenciler yetiştirmesi, zamanın şartlarına göre imkânsız gibi durmaktadır. Bu eseri, Dursun Gümüsoğlu 2006 yılında; “*Tacü'l-Arifin Es-Seyyid Ebu'l Vefa Menakıbnamesi Yaşamı Ve Tasavvufi Görüşleri*” adıyla kitaplaştırdı. Adı geçen kaynağın içeriği, tarihsel ve sosyolojik çelişkilerle dolu olup, bazı bölümlerde inançsal bazda Tacü'l Arifin, *Ehl-i Sünnet/Sunni bir öğretinin temsilcisi konumuna bile indirgenmektedir*. Yine Ebu'l-Vefa'nın, *Rafîzi karşıtlığı* içinde, *Sâfi veya Hanbelî olduğuna* dair söylentilerin varlığına dikkat çekilmektedir. Ebu'l-Vefa'nın yol silsilesi, onun Şeyhi olan Muhammed Şenbekî / Şenbuki'den (Şenbuki bir Kürt aşiretidir) ötürü, en sonunda *zâhiri yönden Hz. Ali'ye, bâtinî yönden Hz. Ebû Bekir'e dayandığı* belirtilmektedir. Öyleki menakıbnamede, Ebu'l Vefa ile birlikte adı zikredilen bazı şahsiyetlerin bu (1026-1107) dönemde değil de (925-1017) yıllarında yaşadığı tarihsel verilerle anlaşılmaktadır. Sonuç olarak onun adına yazılan menakıbnamesi içinde bir dizi gerçekliğin yanına, çelişkiler harmanlanarak ele alınmıştır. Buna karşın, ocakzadelerin ellerinde bulunan şecerelerdeki Ariflerin Tacı, Şeyhu'l-Kutub, Ebu'l-Vefâ'nın Ehlibeýt

¹¹ Menakıbnameler: Özellikle XIII. yüzyıldan sonra din büyüklerinin, ya da tarihe geçmiş ünlü şahsiyetlerin yaşamlarını ve olaganüstü davranışlarıyla ilgili sözlü hikayeleri, daha sonraki yıllar içinde konu alan yazılı metinler, eserlerdir. Bu alanda bir uzman olan Gölpinarlı; *bu türden epik eserlerin, ne gibi bilgi verirlerse versinler, bunlara inanılmaması ve bu bilgilerin başka kaynaklarda takibiyle doğrulanması gerektiğini* salık vermektedir. (Abdülbaki Gölpinarlı, “*Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli “Velâyetnâme”*. *İnkılâpkitabevi, İstanbul 1995:X*

tarafı, bir batını yol ereni olduğu ve bize göre de 925-1017 yıllarında yaşadığı, akla daha yakın durmaktadır.

Şeceredeki Ekrad/ Kürt Cemaatleri

Şecerenin 77. satırında, ikinci nüshası/bölümü; Bismillah *ir-Rahman ir-Rahim* (Rahman ve Rahim olan Allah adına) diye başlamıştır. Hemen altında Şeyh İmaduddin Süleymâni'nin “*Bu, Kürt Cemaatlerine/ topluluğuna benim vasiyetimdir.*” diye iki satırlık bir nasihati bulunmaktadır. Akabinde 79. satırda, toplamda 42 tane Cemaat¹² adı yazılmaya başlanmıştır. Bu fasıl, tam 14 satırda bitirilmiştir. İlk satırda 2 cemaat adı yazılırken, diğer satırlarda 3 cemaat adı yanyana yazılmıştır. Şecereye göre Şeyh Dilo Belincân; “*cemâti'l-ekrâd'i/Kürt cemaatleri*”ni irşad için görevlendirildiği sonucu net bir biçimde açığa çıkmaktadır. Bu biçimiyle; bölgedeki Kürt cemaatleri/aşiretlerinin bu tarihe kadar, tam olarak “*Müslüman olmadıkları*” sonucunu doğurmaktadır. Lakin benzeri bir bilgiye, Ebu'l Vefa'nın menakıbnamesinde de rastlamaktayız. Onun babası olan Seyyid Muhammed Arizi, Abbasi halifelerinden kaçıp bir müdet Ben-i Nercis (Nergis Aşireti/oğulları) Kürtlerinin yanında kalır. Kürtler, onu hoş karşılarlar, ne var ki; bu Kürtlerden bazıları, hayatlarında *bir rekat namaz* bile kılmadıklarını aktarmaktadır. (Gümüsoğlu, 2006: 37)

Bu aşiretlerin tümü, günümüzde yine Kürt aşireti tasnifi içinde telakki edilerek, çoğunun kökeninin antik çağlara dayandığı tarihi kayıtlarla anlaşılmaktadır. Şecerede 6 ayrı yerde, tekil ve çoğul olarak “Ekrad/Kürtler” adı geçmektedir. Öte yandan şecerede, “*Süleymân cemaati*” ne, yukarıda, yani birinci nüsha/bölümde özel bir yer verilerek, diğer 42 cemaattten ayrı tutulmuştur. Çünkü Süleyman Cemaati, Şıx Dilo Belincân'ın hocası olan ve Belincân'ı, Sultanu'l Tacu'l Arifin Ebu'l Vefa adına görevlendiren, Şeyhlerin şeyhi İmaduddin Süleymâni' nin mensubu olduğu cemaattir. Süleymâni/Silémanian cemaat ise, günümüzde Dersim'deki Pilavnakan

¹² Arapça bir sözcük olan cemaât, yanyana gelmiş, aynı yaşam alanını paylaşan, küçük topluluklardır. Bir yere toplanmış insanların çoğuluna “cemaat” denir. Örneğin, klasik Arapça yazmalarında, bir köyün mensuplarına “cemaat” denirdi. Bu cemaatler, liderlerinin ya da köylerinin/bölgelerinin adlarıyla anılırlar. Bu türden cemaatler, genellikle günümüzdeki kandaş/klan çekirdek ailelerini ifade ederler. Tarihsel süreçleri içinde bu kandaş cemaatler büyüyerek, aşiret adını alır. H. 400/1009-10 yılında yazılan Şıx Dilo Belincân'ın şeceresinde, günümüzün Kürt aşiretlerine “cemaat” sıfatı kullanılmıştır.

aşireti içinde bir ezbet statüsünde olup, özellikle XVI. yüzyılda, Osmanlının birçok sancak bölgesinde yerleşiktir. (Türkey, 2005: 131, 584, 585) örneğin Şeyh Dilo Belincân‘ın, Pilvank köyüne gelip yerleşmesindeki nedenlerden birisinin, köyde yerleşik olan bu Süleymâni/Silêmanian cemaatinin varlığı gösterilebilir. Zira Pilvankan aşiretinin adı, şecerede zikredilen aşiretler arasında yer almamaktadır.

Sonuç

Şeyh Dilo Belincân (Şıx Delil-i Berxêcan) X. XI. yüzyılda Dersim ve çevresinde tam manasıyla Müslümanlaşmamış, Kürt aşiretleri içinde faaliyette bulunan ve bizim kanaatimize göre Ebu‘l Vefa-i Kurdî‘nin öğrencilerinden bir *İsmaili daisi* olmalıdır. Bu dönemde, bölgede yaşayan Kürt aşiretlerinin kökleri antik çağlardan gelerek, aynı isimlerle günümüzde de yaşatıldığı anlaşılmıştır. Şeyh‘in, bizatihi Ebu‘l Vefa‘nın bir öğrencisi ya da onun okulunda eğitim aldığı anlaşılmaktadır. Bu noktadan hareketle Dersim ocaklarıyla, Ebu‘l-Vefâ arasındaki gizemli bağın çözümü, Şeyh‘in ardıllarına bıraktığı bu belgeyle, az da olsa açığa çıkarılmıştır. Şeceredeki bazı İslami kavramları, günümüzdeki Dersim ocaklarının içsel teolojik eğilimleri gözönünde bulundurulduğunda, bunların, dönemin gizemli (örneğin, Zeydi ve İsmaili dailerinin örgütlenme şekilleri) batını örgütlenmesinin bir gereği (takkiye) olabileceği düşünülebilir. Bütün bunlar bir yana, günümüze kadar ulaşan mevcutları içinde bu şecere, Bâtını Kızılbaş Alevi/Bektaşî geleneginde en eski yazılı bir belge olması bakımından önemsenmelidir. Şu ana kadar, elimizdeki mevcut bilgiler ışığında, Alevi/Bektaşîliğin kökleri, daha çok XIII. yüzyıldan itibaren başlatılmaktaydı. Oysa Şeyh‘in ardıllarına bıraktığı bu şecere, bölgede bir *proto Aleviligin*, dahası *Bâtını İsmaililigin* ana çekirdeklerinin varlığına işaret etmektedir. Yine hatırlanmalıdır ki bu dönem içinde bölgede, Bizans ile Arap/İslam yönetim erklerinin birbirleriyle olan mücadeleleri arasında, her iki dinsel ögelere uzak, kendi kadim inançlarını yaşayan topluluklar bulunmaktaydılar. Tam da böylesi bir erken dönemde, Şeyh‘in Kürt aşiretleri içinde faaliyette bulunmasının nedeni, sözü edilen Bizans ile Arap/İslam çekişmesi yaşanırken; Şıx‘ın hedefinde ise farklı bir Bâtını öğretinin olduğu sonucu çıkmaktadır. Zira otantik Dersim‘de Ocakzadelerin *Réya Heqî itikatı* diye adlandırdıkları bu süreğin gizemliliği, günümüzdeki teolojik yansımalarıyla daha da net bir biçimde, kendisini anlaşılır kılmaktadır.

Kaynakça

- Birdoğan, Nejat. (1990) “Anadolu’nun Gizli Kültürü, Alevilik” AKM yayınları Hamburg
- Birdoğan, Nejat. (1992) “Anadolu ve Balkanlar’da Alevi Yerleşmesi” Mozaik yayınları İst.
- Gümüšoğlu, Dursun (2006), “Tacü'l Arifin Es-Seyyid Ebu'l Vefa Menakıbnamesi Yaşamı Ve Tasavvufi Görüşleri“ Can yayınları, İstanbul
- Eflâkî, Ahmet, (1986), “Ariflerin Menkıbeleri” Cilt. 1, Remzikitabevi. İst.
- Türkay, Cevdet, (2005) “Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar”, İşaret Yayınları, İstanbul,
- Seyyid Kekil, Kureşanlı (Tarih yok) ”Peygamberler ile Seyyidlerin Şecerleri ve Aşiretlerin Tarihi“, Köln, Özel yayın
- Ünal, Mehmet Ali, (1999) “XVI. Yüzyılda Çemişgezek Sancağı“, TTK Yayınları, Ankara
- Özön, M. Nihat. (1989) “Osmanlıca Türkçe Sözlük” İnkılap Kitabevi İstanbul
- Kanar, Mehmet (2010), “Farsça, Türkçe Sözlük” Say yayınları, İstanbul
- Ekl. Şeyh Dilo Belincân **الشیخ دلو بلنجان** in Şeceresi/İclas Belgesi

Arapçadan Çeviren; Prof. Dr. Erkan YAR

Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat'ın notu

Sultan Aleddin. Bu değerli şecerenin şeyhler şeyhi Dilo Belincân'a ait olduğu huzurumda sabit olmuştur. Bu şecereyi kim değiştirişe lanetlenmiş oğlu lanetlenmiştir. Cengiz Han'ın işareti. Benim huzurumda da sabit olmuştur. Kim bu şecereyi değiştirirse o lanetlidir. Ğilâkîğasû (*Keykavus*) Hân'a sunulmuş ve o da, buna izin vermiştir. Onu değiştiren lanetli oğlu lanetlidir. Denizlerin ölçüsünü ve dağların ağırlıklarını bilen, ağır bulutları hareket ettiren, işleri yöneten, halleri değiştiren, rızıkları ve ecelleri veren, yaşam ve ahirete intikalde faziletleri veren Allah'a hamd olsun. Allah'tan başka ilah yoktur. O, yüce ve aşkındır. Onun ortağı ve benzeri yoktur. Ve Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna tanıklık ederim. Onun söz ve fiili doğrudur. Allah, Ali “*Ebu Bekir Sıddık, Ömer Faruk, Osman Zinnureyn ve Ali'nin ailesine*” (*bu cümle sonradan eklenmiştir*) Mürteza, muhacir ve ensardan razı olsun. Salat ve selam Muhammed'in âline ve ashabına (*arkadaşları*) olsun. Allah bize yeter ve o ne güzel vekildir!

Şıx Dilo Belincan'ın Birinci Şeceresi/ Belgesi

Zahid abid, vera sahibi şeyhler şeyhi, Abdullah İbn Belinc'dir. O, Muhammed oğlu, Said oğlu, Menzv oğlu, İshak oğlu, Salih oğlu, Vird oğlu, Muîn oğlu,

“Şeyhi Şeyh oğlu Veli, Mevlâ oğlu Veli, şeyh Mustafa oğlu, şeyh Cemal oğlu, şeyh Kemal oğlu, Mecnun oğlu, seyyid Ali oğlu, Seyyid Hasan oğlu, Şeyh Hüseyin oğlu, şeyh Zengin oğlu, Şeyh Mecnun oğlu, o da şeyh Yadkar'ın oğlu, şeyh Muhammed'in oğlu, şeyhullah Kulî'nin oğlu, şey Zengin Şahkulî'nin oğlu, Şeyh Yadvâr'ın oğlu, şeyh Muhammed'in oğlu, Şeyhullah Kulî'nin oğlu, Şeyh Zengin'in Hüseyin'in oğlu, şeyh Hasan oğlu, şeyh Buzâk oğlu, şeyh Ali'nin oğlu seyyid Ali'nin oğlu, şeyh Ali'nin oğlu, şeyh Zengin Terûkî'nin oğlu, şeyhullah Virdi'nin oğlu, şeyh Zengin oğlu,” (Bu bölüm sonradan yazılmıştır)

Musa oğlu, Sulahat oğlu, Kunuz oğlu, Muil oğlu, Ahmed oğlu, Mend oğlu, İshak oğlu, İbrahim Aleyselam oğludur. Bu şerefli nispet, zahit şeyh Delû Belincân'ın nispetidir. O, bu hırka ve makası, şeyh zahit abid vera sahibi şeyhler şeyhi meşayih İmadüdin Süleymâniden giymiştir. Ve İmadeddün Emek'den (lakabıdır. Emin sözcüğünün kısaltılmışıdır) almıştır. O da hırkayı, nebi Mustafa'dan giymiştir.

“Bu nisbet, hazreti Sultan arifin ve sufilerin sırlarını keşf eden mükeşefe (gören) sahiplerinin ışığı/nuru, Ariflerin Tacı Sultan Seyid Ebul Vefa (Allah onun sırrını kutsasın) onun nispetidir. O da Muhammed oğlu Muhammed, o, Zeyd'in oğlu Hasan, oğlu Arizi el Ekber, oğlu Zeyd, oğlu Zeynelabidin Ali, oğlu Ebbe Abdullah, oğlu Hüseyin, o Aliyül esadullah (Allahın aslanı), O da İbni Ebutalip, o da Haşim oğlu.” (Bu bölüm sonradan yazılmıştır)

Bu yol, hırka da Hz. Muhammed'den gelmektedir. O, Cibril'e dokunmuş, Cebrail (a.s) Kaleme'e dokunmuş, Kalem Levh'a dokunmuş, Levh Kürsi'ye dokunmuş, Kürsi levhi'l-mahfûz'a dokunmuş, levhi'l-mahfûz da alemlerin Rabbi olan Allah'a (Allahtan almış, giyinmiştir) dokunmuştur. Bu değerli bir yoldur. Şeyh İmaduddin Emek, Şeyh Dilo Belincân'a izin vermiş, kardeşler ve müritler için vekil kılmıştır. O, onların haklarını koruyacak, onlara yapılan eziyetleri giderecek, ahlaki ilkeleri onlara anlatacaktır.

Allah sevdiklerini ve razı olduklarını başarıya ulaştırır. Onun (Şeyh Dilo Belincân) aracılığıyla tövbe eden, şeyh Emek (İmaduddin Süleymani)'in eliyle tövbe etmiş gibidir. O, iyiliği emretmekte ve kötülükten sakındırmaktadır. Müslümanlara öğüt vermekte ve Allah ve elçisi onun vasıtasıyla Müslümanların tövbesini kabul etmektedir. Allah'ın kerem ve rızası onun için gereklidir. Kim ona ikram ederse, bana ikram etmiş olur. Şey Dilo

Belincân'ın da (*Allah başarısını arttırsın*) Alah'tan korkması ve gereği gibi ondan haya etmesi, Allah (c.c.) hakkını koruması, Allah'ın ondan razı olması, gece ve gündüz beş vakit namazı zamanında kıldırması, insanlarla ilişkilerinde ve aynı zamanda kendisi ve Allah arasındaki ilişkide güzel davranması gerekir. Allah onu başarıya ulaştırсын.

Şeyh İmaduddin, Şeyh Dilo Belincân'ı Kürt topluluklarına vekil tayin etmiştir. O, Allah ve elçisinin emrettiğini onlara emrecek, Allah'ın zekat olarak farz kıldığını, öşürü, sadakayı, fitreyi, kurbanları az ya da çok onlardan alacak ve onları fakirelere, miskinlere, yolda kalmışlara, ihtiyaç sahibi herkese bu sadakadan harcayacaktır. O benim vekilim, benim yerime naibim (*yerine yöneten*), benim yerime geçen ve benim kardeşimdir. O iyiliği emrecek ve kötülükten sakındıracaktır. Kürt topluluklarının, Şeyh Dilo Belincân'ın sözünü dinlemeleri ve ona itaat etmeleri gerekir. Ve onun emirlerini yerine getirmeleri, bunu ertelememelidirler ve noksan yapmamalıdır. O (*Şeyh Dilo Belincân*), Müslüman erkek ve kadınlara, mümin erkek ve kadınlara nasihat edecektir. Salat ve selam onun elçisine, onun sahabına ve âline olsun.

Zikredilen şeyh (*Dilo Belincân*), ikram edilmesi ve saygı gösterilmesini hak etmiştir. Kim ki ona ikram eder ve saygı gösterirse, Allah onun için cennet sevabını inşallah gerekli kılar. O Allah ki, Kürt toplulukları (*Cemaat*) nı iyi bilmektedir. Ve onu, Kürt topluluklarına vekil kıldım. Süleymânî topluluğunda bin ev olan Kürtlere onu vekil kıldım. Allah'ım onu devamlı olarak üstün kıl! Bu da, onlar için yazılmış şeri bir delildir. Kim ona muhalefet ederse, onun için cehennem ateşi gerekli olur. Ona, şu beldeler (*köyler*) verilmiştir. Keysun köyü; Bu köy 20 fedandır. Nehfnur köyü; Bu köy 5 fedandır ve Ezkunik köyü; Bu köy 20 fedandır. Bu zikredilenler, Hurmüz Ebvan mülküdür. Alıcı da Memun'un oğlu halife Abdurrahman Said'dir. (*Allah ona rahmet etsin*)

Benden önce ve sonra, kim ki bu nispeti değiştirirse, o kimse kıyamete kadar lanetli oğlu lanetlidir. Allaha hamd olsun. Buna İbrahim Mekki, bu şekilde olduğuna şahittir. Ve Şeyh Yusuf Dimeşki buna, bu şekilde şahittir. Şeyh Hasan buna, bu şekilde şahittir. Ve Şeyh İmaduddin Emek, Şeyh Dilo Belincân ile birlikte sözünün değiştirilmemesini şart koşmuştur. Bu şart da benim ile senin (*İmadeddün ile Belincân arasında*) aranda kıyamete kadar kalacaktır. Allaha hamd olsun ki, bu izin belgesi tamamlanmıştır. Güzel

başarı onunladır. Kim ki şeyh için verilen bu izni değiştirirse, lanetli oğlu lanetlidir. Allah'a hamd olsun ki bu tamamlanmıştır. Başarı Allah'tandır.

(Çevirenin notu: Burada verilen tarih, kağıdın kırışıklığından ötürü tam olarak okunamamıştır. Tahminen okunabilecek rakamlar şunlardan ibarettir: h. 184/801 olarak okunabilir! h. 340/952 olarak okunabilir! Ve h. 840/1437 olarak da okunabilir! Ayrıca bu bölümün sağ tarafta –der kenara “Zencul kadim Kadim şeyh h. 408/1017“ tarih ve notu düşülmüştür.)

Nakiblik yapan kişi, üçrertini her yedi dirhem alacaktır. Geri kalanlar da fakirlere, miskinlere, yolda kalmışlara harcanacaktır. Allah'ım onu yücelt. Salat ve selam Muhammed'in, sahabının ve alinin üzerine olsun!

Şıx Dilo Belincan'ın İkinci Şeceresi/ Belgesi

Bismillah ir-Rahman ir-Rahim (Rahman ve Rahim olan Allah adına)

Bu, Kürt topluluğu (Cemaat) na benim (Şeyh İmaduddin Süleymani) vasiyetimdir! Onlar, benim sözlerime muhalefet etmesinler! Kim muhalefet ederse, isyan etmiş olur ve kim de isyan ederse cehenneme girer! Cehennem ne kötü varış yeridir. Onların sayıları şu şekildedir:

- 1) Evvelu (birincisi) cemeât'u Müilkîşi
- 2) Essani (ikincisi) cemeât'u Ewdalan
- 3) Salisu (üçüncüsü) cemeât'u Zirki
- 4) Rabiü (dördüncüsü) cemeât'u Bâsâkân
- 5) Hamis (beşincisi) cemeât'u Busekân
- 6) Sadis (altıncısı) cemeât'u Dirikan/Tirikan
- 7) Cemeât'u Canikan
- 8) Cemeât'u Miskîniyân/Miskinan
- 8) Cemeât'u Eşakûki/Şakuki
- 9) Cemeât'u Pişnevan/Peşnevan
- 10) Cemeât'u Pişmâdi
- 11) Cemeât'u Ozmanân/Osmanân
- 12) Cemeât'u Mânânan
- 13) Cemeât'u A'rabi kâsitân/Kasiban
- 14) Cemeât'u Eşkân
- 15) Cemeât'u Kikân/Keykan
- 16) Cemeât'u Kômürrişân
- 17) Cemeât'u Kuhbinki badu merhmân (bir kısmı)
- 18) Cemeât'u Butalibîni
- 19) Cemeât'u Kirizkân

- 20) Cemeât'u Şâdiyân
- 21) Cemeât'u Hoşbilân
- 22) Cemeât'u Şeyhmelân
- 23) Cemeât'u Aşakkinân/Eşkinyan
- 24) Cemeât'u Boziyân
- 25) Cemeât'u Çelikân
- 26) Cemeât'u Buhnân/Buhnan
- 27) Cemeât'u Covi Elfibeyti (-Elqi, olarakda okunabilir!)
- 28) Cemeât'u Burân/Boran
- 29) Cemeât'u Dirimiârî/Dılmegari
- 30) Cemeât'u Taksuvânî
- 31) Cemeât'u Gurbinyan
- 32) Cemeât'u Kazân/Kozan
- 33) Cemeât'u Kalmemân
- 34) Cemeât'u Müşkiniyan
- 35) Cemeât'u Şakuki Dimişki
- 36) Cemeât'u Beraberveyân/Berberuyan
- 37) Cemeât'u Nebidan
- 38) Cemeât'u Nuruzan/Norozan
- 39) Cemeât'u Beranbiyan
- 40) Cemeât'u Zerzani
- 42) Cemeât'u Delikân

Kim ki işittikten sonra onu değiştirirse, günahı onu değiştirenleredir. Kul, mümin kardeşinin yardımında oldukça, Allah da kulunun yardımcısı olur. Bu benim vasiyetim ve sözleşmemdir. Kim Allah'tan sakınırsa/korkarsa; Allah onun için bir çıkış yolu verir ve hesaba katmadığı yerlerden ona rızık verir. Salat ve selam efendimiz Muhammed'in ve onun tüm yakınlarının ve bu topluluğun üzerine olsun.

Bu yetkiyi, hazreti Tâcu'l-Ârifin (*Allah onun sırrını mübarek kılsın*) veli büyük şeyh İmaduddin Süleymani'ye, o da; Şeyh Dilo Belincân'a vermiştir. Kim ki onu değiştirirse söze muhalefet etmiş olur. Zikredilen şeyh Belincân'a verilen rızıklar ve şeyhin aldıkları, fakirler ve alimlere harcanmak içindir. Yedi dirhem alacak ve bir dirhemi onundur. Geri kalan ise fakirlerin yolunda harcanacaktır. Kim ki bunu işittikten sonra onu değiştirirse,

günahı onu değiştirenlerdir. Allah ve meleklerin ve insanların laneti de onun üzerinedir. (Tümünün laneti onun üzerine olsun)

Selam Muhammed'e ve onun yakınlarına olsun. Mahi nehar ayının 4. gününde sene h. 400 yılı.

Bu harfleri yazan katip; fakir, hakir fakirlerin ve miskinlerin ayaklarının toprağı, seyidimiz ve şeyhimiz Ariflerin Sultanı, varanların varacağı yer, takva sahiplerinin imamı Sultan'ul Tacü'l Arifin, (kadesau) gönderilmişlerin (buradaki dua cümlesi!.. Okunamadı) insanları hakka götüren/yönlendiren, Sultan'ul Tacü'l Arifin (kadesellahu sırrahu) (Selman) Tacuddin el Vefani. (Yazan katibin adı) Selam ve salat onun üzerine okunsun, Allah onun çalışmalarını başarıya ulaştırsın!

Ek2. Şecerenin Resimleri

